

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

Örebro Län

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för Åren 1837, 1838, 1839, 1840 och 1841.

STOCKHOLM, 1844.

TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Örebro Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifne Femårs-berättelse för Åren 1837, 1838, 1839, 1840 och 1841.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

**KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES**

UTI

Örebro Län

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för Åren 1837, 1838, 1839, 1840 och 1841.

STOCKHOLM, 1844.

TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
1:o Länets allmänna beskaffenhet.....	3.
2:o Invånare.....	3.
3:o Näringarne.....	4.
Jordbruket.....	4.
Linodlingen.....	5.
Bränvinsbränning.....	5.
Boskapsskötseln.....	5.
Skogar.....	5.
Bergsrörelsen.....	6.
Silfververk.....	6.
Koppartillverkningen inom Nya Kopparberget.....	6.
I öfrigt hafva tre kopparhyttor blifvit drifne.....	7.
1:o Vid Mårsätter.....	7.
2:o Vid Sandbacken.....	7.
3:o vid Flögfors.....	7.
Kopparmalmsuppfordringen har utgjort.....	8.
Koboltmalmbrytningen.....	8.
Tillverkningen har utgjort.....	8.
Jerntillverkningen.....	8.
Tackjernsprisen till bergsmännen hafva varit.....	9.
Stång- och ämnesjerns-tillverkningen.....	11.
Jernmanufaktur-Verken.....	12.
Jernförädlingsverk.....	12.
Sandstens- och täljstensbrotten.....	12.
Kalk.....	13.
Papperstillverkningen.....	13.
Sjöfarten.....	13.
Ångfartyget Engelbrecht.....	13.
Fisket.....	13.
Handeln.....	13.
4:o Politisk författning.....	14.
Kammarverk.....	14.
Hemmansklyfningar och afsöndringar.....	14.
Fastighetsvärdet.....	15.
Laga skiften.....	15.

23 mantal posthemman.....	15.
Gästgifvaregårdarnes antal.....	15.
Statsbidragen.....	15.
Knekte-rotefrihets-medel.....	15.
Politi.....	16.
Provincial-läkare.....	16.
Länets lazarett och kurhus.....	16.
Bland hälsokällor.....	16.
Fattigförsörjning.....	16.
Sockne-magasiner.....	17.
Örebro Privat-bank.....	18.
5:o Städerna.....	18.
Örebro stad.....	18.
Askersund.....	21.
Nora.....	22.
Lindesberg.....	22.

1:o *Länets allmänna beskaffenhet*

har icke undergått någon förändring under ifrågavarande fem år.

2:o *Invånare.*

År 1840 utgjorde, enligt mantalslängderne, länets folkmängd 122,723, utaf hvilka 59,227 mankon, 33,153 skrifna i mantal och 26,074 mantalsfria, samt 63,496 qvinkön, 35,920 skrifna i mantal och 27,576 mantalsfria, dock är i qvinqvinnii-tabellerne folkmängden högre upptagen; hvilken skiljaktighet, äfven tillförene anmärkt, icke kan ensamt tillräknas mindre noggranhet vid mantalsskrifningarne, då dessa förrättas enligt specifika uppgifter ur kyrkoböckerna; hvarföre och enär samma böcker borde ligga till grund jemväl for qvinqvinnii-tabellerna, anledning icke saknas som skulle tabellerna till en del upprättas efter approximatif kalkyl. Vid jemförelse emellan 1835 och 1840 årens mantalslängder visar sig en tillökning i folkmängden med 3,703 personer. Och har länet haft den lyckan att undgå missväxter och mera vidsträckt härjande farsoter, ehuru i sistnämnde hänseende företer sig, att vissa år smittosamma sjukdomar varit gängse, bland hvilka må nämnas en feber-epidemi, som år 1837 angrep mer än 100 af invånarne å den i Hjelmaren belägna ön, Winön, hvars befolkning icke kan skattas högre än till 200, samt rödsoten, som hösten 1838 utbröt och till påföljande året fortfor, hufvudsakligast inom sydöstra delen af länet. De anmälda sjukdomsfallen voro då inom Örebro Provincial-läkare-distrikt 1,268, i hvilka 365 personer afledo.

Folkets bildning är otvifvelaktigt i framskridande och visar sig inom Landslagen mera jemnt spridd, då deremot i Bergslagen de bergsmän, hvilkas förmögenhet medgifver vidsträcktare affärer och mera tillfälle till odling af deras själsförmögenheter, också mera synbart höja sig öfver massan; men i bredd

dermed följer böjelsen för yppigare lefnadssätt, som genom exemplet sprider sig äfven till dem, hvilkas tillgångar deraf lida.

Allmogens angelägenheter, som fordra skrifkunnighet, skötas till det mesta af dem sjelfve eller genom de förstänidigare bland dem, som vunnit ett allmänare förtroende.

För folkets sedlighet är mycket att hoppas af den tilltagande böjelse för nykterhet, som visar sig särdeles hos uppväxande släktet; och dertill skall också betydligt bidraga hvad som göres för folkskolor. Den utaf Herr Justitie-Statsministern för år 1841 afgifna underdåniga berättelse om brottmålen visar i afseende å detta län, att utaf 400 för brott dömda mera än fjerdedelen bodde utom domstolens jurisdiktion. Med denna åsigt öfverensstämma ock de upplysningar, som vinnas af den underdåniga Berättelse, Kongl. styrelsen för fångelser och arbets-inrättningar i Riket för år 1839 afgifvit, nemligen att utaf de i fästningsfångelserna samt vid arbets- och korrektions-inrättningarne, äfvensom vid Pionier-Corpsen, intagne personer, ett mindre antal, i förhållande till folkmängden, varit födde i Örebro län än i de fleste andre länen.

Folket kan i allmänhet berömmas för idoghet; och under de år, som denna underdåniga Berättelse omfattar, har jordbrukaren bibehållit sig i välmåga och bergsmannen ännu mer förkofrat sig genom de förmånliga konjunkturer, som då ännu ägde rum och manade honom att högt uppdrifva sin tillverkning. Derigenom ökade sig ock tillfälligtvis arbetsförtjensten för den fattige, hvars daglön förhöjdes; och fattighjonens antal inom Bergslagen minskades, så att när t. ex. fattigbidragen inom Leke och Carlskoga Bergslag i sista Femårs-tabellen upptogos till 3,228 R:dr 24 sk., desamma nu äro beräknade endast till 2,164 R:dr; dock visar sig icke en sådan skillnad i siffran uti de uppgifter, som inkommit från andra Bergslag, hvilka mera gynnats af jern-konjunkturerna. Arbetsstyrkan är i allmänhet tillräcklig och vissa tider öfverflödig för länets behof. Med jemförelse af olika förhållanden under särskilda tider af året, kan man antaga såsom medelpris å ett karldagsverke inom Landslagen 20 sk. Banko och i Bergslagen några skillingar högre.

3:o *Näringarne.*

Jordbruket. Åkerjordens af ålder brukliga indelning i tvänne lika gårdar, hvaraf det ena till största delen, eller den, som skall besås med råg, hvete och korn, ligger i träde, kan väl ej ännu sägas vara i allmänhet förändrad; men den redan i förra underdåniga berättelsen antydda håg att på

trädesjorden göra inkräkningar fortgår, och allmänt visar sig ett lifligt deltagande i hvad som rörer landthushållningen och dess förbättrande. Särdeles i Bergslagsorterna har omtanken för ökad tillgång på foder till ladugårdens utvidgning och lättare framfödande tilltagit, så att användandet af sådda foderväxter börjat blifva mera allmänt.

De fördelaktiga resultat, som visa sig å större landtbrukares med omsorg vårdade egendomar, väcka håg för lika brukningssätt och användande af dervid nyttjad förbättrad jordbruksredskap; i hvilket hänseende länets Hushållnings-sällskap sökt medverka, medelst anställande af profplöjningar och utdelning af premier. Detta sällskap, inom hvilket tillfälle är beredt för ortens många och driftiga landthushållare, att meddela hvarandra sina rön och iakttagelser, har icke allenast fortfarit att låta införskrifva utsädes-råg från Finland för länets invånare, utan ock uppmanat till användande af Agronomen Johnsons upplysande och gagneliga råd och lärdomar vid de tillfällen, då han, under de honom anbefalldes resor i riket, varit för orten tillgänglig.

Linodlingen, som icke anses för länet lönande, har måhända i det hela mera minskats än ökats, så att länets invånare köpa lin från Norrland, Västergöthland och andra orter.

Bränvinsbränning idkas i allmänhet till husbehof, men till afsalu af större landthushållare, äfvensom af allmoge, särdeles i trakten kring Askersund.

Boskapsskötsel har tillvunnit sig mera omtänksamme landtbrukares synnerliga uppmärksamhet, i afseende å så väl kreaturs-racers förbättring, som ock tjenligare sätt för utfodringen. Ädlare foderväxter blifva mer allmänna; och rofvor hafva på några ställen blifvit företrädesvis begagnade till utfodringen. Önskligt vore om nyttan af detta utfodringssätt verkade dess allmänna antagande till fyllnad i den vanligen otillräckliga fodertillgången. För befrämjande af bättre kreaturs-racers mera allmänna spridande, fortfara expositioner af kreatur, dervid Hushållnings-sällskapet utdelar premier.

De flera Schäferier, som i Länet funnits, hafva under den tid, denna underdåniga Berättelse omfattar, kunnat, så länge ullpriset höll sig uppe, någorlunda vidmakthållas, fastän någon väsendtlig afsättning af får ej varit att påräkna. Allmogens fårafvel är ej så utsträckt, att den fyller behofvet af ull; dock har man på flera ställen insett nyttan att erhålla får af Southdowns-racen, såsom mindre ömtålig för klimatet och mindre kinkig på foder.

Enskildes *Skogar*, ehuru af vissa possessionater väl vårdade, hafva betydligt blifvit medtagne egentligen i följd af den högt uppdrifna bruks- och bergshandteringen, så att priset å skogseffekter stegrats samt ej mindre bergsmannen än landtmannen börjat inse nödvändigheten af en bättre hushållning

med skogen. Såsom oseder, mot hvilka Bergs-Tings-Rätterne, efter menigheternas höraude, stadgat vitesförbud, äro att nämna getters vallning å hytteskogar och kolvedens afsvedning före dess upphuggande. I skogshushållningen bibehålles med få undantag det gamla blädningsättet; och förspordes vid 1839 års skogsransakning en allmän farhåga för den trakthuggnings-method, som, enligt Kongl. Maj:ts Nådiga instruktion för Skogs- och Jägeri-staten af den 16 Mars 1838, borde införas å härads-allmännigarne och således allt sedan blifvit följd.

Under Kronans disposition äro endast bibehållne två krono-parker Tysslingen och Krämaremarken, hvilka, redan åren 1830 och 1831 indelade till trakthuggning, lemna tillgång till årligt afsalu.

Skogsplanterings-kassans tillgångar vid 1841 års slut utgjorde 2,556 R:dr 26 sk. 10 rst.

Skogarne i allmänhet hafva icke lidit af skogseld, stormar eller mask; dock påstås att uteblifna fröar vållat klen återväxt, för hvars upphjelpande frösädd å allmännigarne ägt rum.

Bergsrörelsen.

Något annat *Silfververk* har icke varit drivvet än Helleforss, der malmfyndighet, som af föregående stollarbete blifvit öfverkorsad, började eftersättas år 1837, hvarefter malm samlats till silfversmältning, som likväl icke kom att verkställas förr än år 1842. Inom Nya Kopparbergs Bergmästaredöme saknas hvarken äldre eller nyare anledningar på silfverhaltig blyglans, fastän icke någon hittills funnits af löuande beskaffenhet.

Koppartillverkningen inom Nya Kopparberget, som ifrån år 1628, då Ljusnarbergs koppargrufva upptäcktes, utgjort egentliga anledningen till befolkningen af denna förut glest bebodda Finnmark, började för 50 år sedan, då koppargrufvornas malm-afkomst minskades, att undanträngas af jernhandteringen; och då bergslaget icke var hugadt att bedrifva kopparmalmsbrytningen i den skala, som, vid år 1827 hållne Bergs-kommissioner, föreslogs såsom vilkor för bibehållande af den för kopparrörelsen förunnade Bergs-frälse-frihet, förklarades Nya Kopparberget år 1829 för jern-bergslag. Efter den nya skattläggning, som år 1836 kom till stånd, väcktes året derpå fråga om återupptagande af Gustafs schakt i Ljusnarbergs-fältet, som var mer än till hälften fyllt med vatten, och bergslaget öfverlemnade under vissa vilkor å ett, bland dess intressenter, bildadt bolag att på 25 års tid bearbeta och för allmänna

Bergslagens räkning försvara grufvorna. Vid 1841 års slut hade detta bolag nedlagt omkring 20,000 Rdr Rgs på schaktens tömning, konstens försättande i brukbart skick och Bonde-schaktets afsänkning; men i saknad af ändamålsenligt konstruerade smältverkstäder kunde af den icke obetydliga malmafkomsten icke då tillgodogöras mer än 35 Sk $\frac{1}{2}$ koppertillverkning, som dock 1843 stigit till 259 Sk $\frac{1}{2}$. Den frihet från tionde, som under tolf år är beviljad detta verk, uppmuntrar till fortsatt undersökande af malmfältet och återupptagande af flera grufvor, som från forntiden hvilat, deraf allmän och enskild fördel är att förvänta.

I öfrigt hafva tre kopparhyttor blifvit drifne:

1:o Vid *Mårsätter* i Hammars socken med malm från Läggesta, Distorps och Ingelsby grufvor i Lerbäckes bergslag, från Hässelkulla östra grufva i Winteråsa socken samt Håkansboda grufvor i Ramsbergs socken. Tillverkningen har under de ifrågavarande åren utgjort:

År 1837	Garkoppar	Sk $\frac{1}{2}$	93	—	—	St st.	v.
„ 1838	d:o		88	5	—	—	—
„ 1839	d:o		46	—	—	—	—
„ 1840	d:o		104	—	—	—	—
„ 1841	d:o		58	16	2	—	—
	eller per medium		78	—	—	—	—

Ehuru Håkansboda är beläget nio mil ifrån Mårsätter och således vida aflägsnare än öfrige förenämnde grufvor, har sedan år 1838 Håkansboda-malm, såsom rikare, blifvit företrädesvis begagnad; och anses tillverkningen hafva betäckt omkostnaderne.

2:o Vid *Sandbacken* i Lerbäckes socken, der en del af intressenterne i Håkansboda grufvefält, på grund af Kongl. Bergs-Kollegii privilegium af den 1 Juni 1841, anlagt en profhytta för 3 års tid. Under samma år tillverkades derstädes af Håkansboda- och något Läggesta- samt Wena-Smedje-grufvemalm 55 Sk $\frac{1}{2}$ 1 L $\frac{1}{2}$ 13 $\frac{1}{2}$ stapelstads vigt garkoppar; och

3:o vid *Flögfors* i Ramsbergs socken, der öfrige delägare i Håkansboda grufvor år 1840 erhållit privilegium på en profhytta under tre år, samt påföljande året tillverkat utaf Håkansboda malm 60 Sk $\frac{1}{2}$ 9 L $\frac{1}{2}$ stapelstads-vigt garkoppar.

I anseende dertill att Märgrufvan på Håkansboda-fältet gaf en malm, nog kobolthaltig för att lemna smidbar koppar, flyttades arbetet derifrån år 1840 till den året förut upptagne Kommersgrufvan, hvilken genast visade sig äga en särdeles vacker tillgång på god och rik kopparmalm af 5 till 8 pro-

cent och derföre egentligen gaf anledning till anläggande af en ny kopparhytta vid Flögforss. Vid 1841 års slut hade denna grufva, som var en liten skärpning norr om Märngrufvan, nått ett djup af femton famnar och innehöll god malm på 8½ famnars längd samt tre famnars bredd, sträckande sig inåt Märngrufvan.

Kopparmalmsuppfordringen har utgjort:

	Ungefärlig kopparhalt.	1837.	1838.	1839.	1840.	1841.
	Procent.	Skø.	Skø.	Skø.	Skø.	Skø.
Vid Håkansboda	5 à 8	600	1,300	2,050	2,300	2,917
„ Hässelkulla Östra	2 à 3	603	1,195	606	550	626
„ Läggesta	1 à 1½	1,225	922	400	600	725
„ Wena	3 à 4	—	119	1,004	805	683
„ Timmerkärngrufvan	1 à 2	—	—	296	—	—
„ Distorp	1	1,421	—	—	—	—

Koboltmalmbrytningen har, under fortfarande mindre fördelaktig konjunktur för afsättningen, fortgått vid Wena grufvefält i Lerbäcks och Hammars socknar; hvarförutan ock en del af den kobolthaltiga malmen vid Håkansboda blifvit tillgodogjord, ehuru denne sednare slutligen, i anseende till ringa kobolthalt, saknat afsättning. Den brutna malmen på Wena fältet har blifvit reuggjord vid Johannesborgs, Mårsätters, Åmmebergs och Lunds bok- och valsverk, samt utan vidare förädling afyttrad. Arbetet har dock till det mesta bestått i sofring af gamla grufvevarp.

Tillverkningen har utgjort:

	1837.	1838.	1839.	1840.	1841.
	ø.	ø.	ø.	ø.	ø.
Vid Wena	14,002	8,783	8,335	12,874	7,828
„ Håkansboda	1,700	3,300	6,406	3,000	3,000
Summa	15,702	12,083	14,741	15,874	10,828

Jerntillverkningen. Till följd af 1836 års goda jernkonjunktur och der- efter år 1838 inträffade stora tillökning i det privilegierade smidesbeloppet inom

inom riket innefatta åren 1837—1841 en af de fördelaktigaste perioder för hela jernstillverkningen och i synnerhet den egentliga bergsmanna-näringen, och som äfven med sistnämnda år, efter hvad erfarenheten sedermera visat, hade uppnått sin kulminationspunkt.

Att de tackjersägande bergsmännen rönt den största fördelen af denna periods i allmänhet gynnsamma förhållanden är otvifvelaktigt. Bevis derpå lemna för öfrigt de stegrade egendoms-prisen i Bergslagen i förening med tilltagande välstånd hos bergsmännen.

Tackjersprisen till bergsmännen hafva varit:

	I Nora.	I Linde.	I Lekebergs-lagen.	I Askersund.
1837 . . B:ko R:dr	6 28—	5 44—	6 32—	6 44—
1838	7 44—	7 36—	8 28—	8 44—
1839	7 8—	7 —	7 28—	7 44—
1840	7 20—	7 28—	7 44—	8 12—
1841	8 —	8 —	8 20—	8 32—

Derjemte voro spannmålsprisen medelmättigt höga, nemligen i medeltal för en tunna råg i Nora 9 R:dr 36 sk., i Linde 10 R:dr 4 sk. samt i Askersund 9 R:dr Banko.

Inom den del af Vermlands bergmästaredöme, som sträcker sig inuti Örebro Län, har jernmalmsbrytning icke ägt rum, utan endast i öfriga bergslag, hvarest brutits:

År 1837	233,423	Skz.
„ 1838	232,887	—
„ 1839	257,118	—
„ 1840	265,413	—
„ 1841	290,209	—

eller i medeltal årligen:

uti Nora Bergslag	144,269	Skz.
„ Lindes och Ramsbergs Bergslager	51,508	—
„ Lekebergs d:o	13,429	—
„ Lerbäcks d:o	1,822	—
„ Nya Kopparbergs, Hjulsjö, Grythytte och Helleforss Bergslager	44,781	—
Summa	255,809	Skz.

Inom länet utgjorde medelbeloppet af jernmalmsuppfordringen åren 1832—1836 221,242 *Sk*℔, och åren 1837—1841 255,809 *Sk*℔, hvaraf synes för dessa senare fem år ett öfverskott af 34,567 *Sk*℔ per medium för år, en följd af den ökade stångjernstillverkningen.

Inom Nora bergslag hafva icke några nya malmstreck af betydighet blifvit under tiden uppfunna, men de gamla malmfälten visa fortfarande rik tillgång, så att någon malmbrist inom bergslaget icke är att befara, äfven i den mest allägsna framtid.

Uti Lindes och Ramsbergs bergslag, som ej har samma tillfälle som Nora bergslag att afsätta malm till främmande orter, och i brist af skogstillgångar föga kan öka sin egen tackjernsproduktion, funnos, efter år 1841 forcerad grubbrytning, i behåll betydliga malm-inventarier. Der äro väl icke några nya malmfält upptäckta, men åtskilliga äldre ödelagda grufvor änyo upptagna, hvilka lemna anledning till en fortfarande oförminskad malmvinst.

Deremot synes Leksbergs bergslags gamla malmtillgångar allt mer och mer aftaga, utan att några nya af betydighet blifvit upptäckte. Fyllnaden i bergslagets behof har därför till större delen blifvit hemtad från Nora bergslag.

Uti Lerbäcksorten har, med utvidgandet af tackjersblåsningarne vid Skogaholm, Hjortqvarn och Trehörningen uppstått en liflig täflan att i orten upptäcka jernmalm, men af en mängd försök på både nya och gamla anledningar har endast ett, Wilhelmsgrufvan på Håkanstorps egor i Lerbäcks socken, haft framgång.

Tackjersblåsningen vid hyttor och masugnar, af hvilka 61 år 1841 voro i gång, är uppskattad i medeltal årligen:

uti Nora och Lindes bergmästaredöme	89,643 <i>Sk</i> ℔.
„ den till Vermlands bergmästaredöme hörande del af Carl-	
skoga bergslag	19,856 —
„ Nya Kopparbergs bergmästaredöme	48,167 —

Summa 157,666 *Sk*℔.

Vid jemförelse med sista underdåniga Femårs-berättelsen, hvilken upptager slikt medium till 146,444 *Sk*℔, finnes således en årlig tillökning i tackjernstillverkningen af 11,222 *Sk*℔. Tackjernstillverkarnarne, särdeles vid bruksmasugnarne, hafva tillegnat sig sednare tiders förbättringar i det tekniska af handteringen, deri man kan finna en väsendtlig orsak till större tillverkning under kortare tid, så att när t. ex. i Lerbäcks bergslag år 1832—1836 tillverkningen per dygn utgjorde i medeltal 11,78, densamma under de påföljande fem åren ökades till 16,63 *Sk*℔. I Carlskoga steg den under sistnämnda år

till och med till $17\frac{1}{2}$ Sk \ddot{z} per dygn. Genom de mera allmänt införda blåsmaskiner af förbättrad konstruktion har vunnits betydlig besparing i koltillgångarne, så att, när t. ex. till ett skeppund tackjern åtgick per medium år 1837 emellan 13 och 14 tunnor kol, erfordrades år 1841 endast 10 till 12 tunnor.

Tackjernstillverkningen inom Lerbäcks socken, som förut var i märkbart aftynande, har under de sednare åren ökats, egentligen till följd af användandet af Nora malm i stället för den förut begagnade fattiga och trögsmälta Tabergsmalmen ifrån Småland, af hvilken Lerbäcks bergslag genom den gamla regleringen af byteshandeln med malm och limsten emellan Lerbäcks och Tabergs verks bergslag, varit nödsakad att efter bestämdt pris årligen lösa 1,500 Sk \ddot{z} ; dock kommer denna reglering att med år 1845 upphöra.

Den förut omförmälda Hjortqvarns masugn i Svennevads socken anlades 1838 af Gryts, Haddebo och Hälla bruksägare, hvilka ingått kontrakt med Emme bergsmäns hyttelag i Lerbäcks socken, att på 75 år emottaga alla bergsmännens kol emot ett minimipris af 3 R:dr 16 sk. Banko per stig, samt under tiden ansvara för deras blåsningsskyldighet, genom hvilket af Kongl. Bergs-Kollegium fastställda kontrakt bergsmännen kommit i tillfälle att draga afkastning af deras skog, utan att äfventyra förlust af tackjernsblåsning vid deras egna hyttor.

I Carlskoga har tackjernsblåsningen varit grundad på malm, köpt från andra bergslag.

Stång- och ämnesjerns-tillverkningen, som, efter dels tillökning dels ock nedläggning af härdar och privilegieradt smide, vid 1841 års slut bedrefs vid 166 härdar, utgjorde i årligt medeltal under de fem åren:

I Nora och Lindes bergmästaredöme . . .	55,703 Sk \ddot{z} .
„ Nya Kopparbergs d:o . . .	10,495 —
„ Carlskoga bergslag	1,993 —

Summa 68,191 Sk \ddot{z}

och således 4,521 Sk \ddot{z} mera än år 1836.

Om tillverkningsbeloppet i början af denna period öfverstigit det privilegierade smidet, så har detsamma deremot på sednare åren icke fullt motsvarat den tillökning, som af Kongl. Majts nådiga kungörelse den 26 October 1838 blifvit en följd; och lärer orsaken härtill igenfinnas deri, att den erhållna tillökningen ej hunnit utsmidas och att en del verk haft svårighet att erhålla tillräckligt kol.

Jernmanufaktur-Verken, i den särskilda tabellen upptagna till ett antal af 31, hafva i medeltal lemnat en årlig tillverkning af 8,720 *Skz* eller vid pass 2,700 *Skz* mera än under föregående qvinqvennum. Vid vissa verk, såsom Rockhammar, Wedevåg och Frövi, har år 1841 blifvit införd methoden att till uträkning af manufakturjern använda bränntorf. Vid förstnämnda verk, som äger god och lätt åtkomlig tillgång på sådan torf, användes uti ändamålsenligt konstruerade flammugnar till ett skeppund knipp- eller bultjerns uträkning $\frac{1}{3}$ dels kubikfamn torf, som vid bruket kostar 16 sk. Banko, samt en tunna kol, då åtgången förut beräknats till sex tunnor kol. Denna method skall således leda, icke allenast till kolbesparing, utan äfven till nedsättning i tillverkningskostnaden.

Såsom *jernförädlingsverk* må nämnas gjuterier och mekaniska verkstäder för machintillverkning dels vid Krokfors i Nya Kopparberget, Carlsdahl i Carlskoga och Brefven i Askers socken, hvilkas tillverkningar dock under de sednare åren varit i aftagande. Försäljningsvärdet af machinerier och annat gjutgods, som tillverkats vid Krokfors, har i medeltal utgjort 32,371 R:dr årligen. Vid de andra begge verkstäderna har årligen tillverkningsbeloppet sammanlagdt per medium uppgått till 1,069 *Skz*.

Det så kallade *nubbsmidet* inom Lerbäcks bergslag fortfar att sysselsätta allmogen, så väl jordägare som torpare och inhysesbjön. Tillverkningen, som hufvudsakligen afsättes på Stockholm och äfven andra inrikes orter, antages hafva uppgått till 33,333 R:dr 16 sk. Banko.

Vid *sandstens-* och *täljstensbrotten* inom Kumla socken uppgick tillverkningsvärdet till ungefärligen 3,000 R:dr Banko; och har ett nytt sandstensbrott börjat bearbetas inom Öster Nerike.

I medeltal är tillverkadt:

<i>Svafvel</i> vid Dylta	131 <i>Skz</i> .
<i>Victriol</i> derstädes	353 —
<i>Alun</i> vid Latorp	2,140 Tunnor.
<i>Rödfärg</i> vid Dylta	2,988 —
„ Risbacka	312 —
„ Gammelbo	161 —
„ Ridkärn	845 —

Genom en förändrad konstruktion å ugnarne vid svafvelbruket har vedåtgången blifvit nedsatt med $\frac{1}{3}$ delar af hvad den var före 1838 till sjelfva svafveltillverkningen; hvaremot victriol-verket ännu konsumerar ungefär samma kvantitet som fordom.

Kalk har tillverkats vid 15 ugnar inom Vester Nerike och vid 3 inom Öster Nerike.

Vid Torps *pottaske-raffinaderi* i Askers socken uppgick år 1840 tillverkningsvärdet till 2,400 R:dr Banko, men för påföljande året är icke någon tillverkning uppgifven.

Papperstillverkningen vid Lindbacka nära Örebro och Åmeberg i Hammars socken uppgick år 1841 till 19,239 R:dr 16 sk.

Vid 15 *tegelslagerier* har tillverkats ungefär 436,000 taksten och 558,000 murtegel.

Ett *oljeslageri*, som blifvit anlagdt inom Qvistbro socken, lemnar 2,000 kannor linolja och 80 skeppund oljekakor, till ett sammanräknadt värde af 2,866 R:dr 32 sk.

År 1841 voro på landet 4 *färgerier* med tillverkningsvärde af 2,070 R:dr, 6 *garfverier* för läderberedning på Engelska sättet med tillverkningsvärde af 2,348 R:dr 32 sk. och 2 *vadmals-stampar* med tillverkningsvärde af 266 R:dr.

Sjöfarten idkas uti Hjelmaren med ett fartyg om 28 lästers drägtighet, hvarmed från Derböhls lastageplats i Lennäs socken transporteras till Stockholm Brevfvens bruks-effekter, samt i Vettern med 13 båtar, den största om 46 läster och den minsta om 20, och med hvilka utföres tegel, kalk och jern samt hemtages malm, spannmål och handelsvaror.

Ångfartyget Engelbrecht om 30 hästars kraft, som gått emellan Örebro och Stockholm till det mesta med fraktgods, har tillhört en possessionat inom länet, och för öfrigt finnes bland länets invånare aktie-ägare uti ångfartyget Vettern, som föga blifvit begagnadt för länets behof.

Att *fisket* är i aftagande är att befara; och anses orsaken dertill vara begagnande af otjenlig fiskeredskap. Man har dock börjat inse behovet att förändra fiskesätt och redskap för att befrämja fiskens tillväxt; och efter utgången af den tid, som denna underdåniga berättelse omfattar, har läns-styrelsen vidtagit åtgärder för att tillvägabrunga föreningar i afseende å tjenligaste sättet för fiskets bedrifvande i gemensamt fiskvatten.

För öfrigt förhålla sig binäringarne på samma sätt, som uti 1822 års underdåniga berättelse är omförmäldt.

Handeln med landtmannens och Bergsbrukets produkter har visat en liflig omsättning. Fastighetsägare i landslagen afsluta till bruksägare större partier af deras spannmål, hvilken, såsom levererad i bergslagen, alltid betingas till högre pris. Spannmål i mindre partier, äfvensom landtmannens produkter i allmänhet, afyttras å städernas torg, der tillförseln om Lördagarne, särdeles i Örebro, är så betydlig att folksamlingen har utseende af mark-

nad. Ångbåtsfarten på Stockholm begagnas ock för afsättning af viktualievaror. Någon landtmarknad finnes icke privilegierad. Ifrån naturen af marknader skilja sig föga de så kallade sädesmöten, hvilka, efter gammal vana, på bestämda dagar tre gånger om året hållas vid Lerbäck, der spannmål, hufvudsakligast från Östergötland, tillhandahålles bergsmännen och andra sädesbehövande och hvarest kreatur också afyttras. Der samlas jemväl handtverkare från kringliggande städer för att sälja deras tillverkningar.

Jemte den fråga, som varit väckt om förening emellan sjöarne Vettern och Hjelmaren, har man också varit betänkt att åstadkomma kanal-ledning, under namn af Svea Kanal, emellan sistnämnde sjö och Venern. Sedan om möjligheten att verkställa ett slikt företag undersökning skett på bekostnad af enskild man, numera aflidne Handlanden G. Broms, blef vid sist hållna Riksdag ett anslag af 6,666 Rdr 32 sk. beviljadt för undersökningens fullbordande. Genom utförande af det föreslagna företaget skulle, utom den förmån kanalen alltid komme att bereda de orter, den genomskure, ett lättare tillfälle äfven yppas för kringliggande bergslager, för transport och afsättning af deras malm och tillverkningar.

4:o Politisk författning.

Kammarverk. Genom ny *skattläggning* å rekognitions-skogshemman har hemmantalet ökats med något öfver 16 mantal. Åtskillige lägenheter inom härads-allmänningar samt 3 mjölkvarnar med 1 par stenar hvardera, hafva äfven blifvit skattlagde.

51 och nära $\frac{1}{2}$ mantal äro *köpte till skatte*.

För åstadkommande af i nåder förordnade ändringar och rättelser uti den år 1836 verkställda rotering, hafva roterings-kommissioner ånyo sammanträdt år 1841, och hvilkas då viktagna åtgärder blifvit af Kongl. Majt i nåder pröfvade först år 1843, så att roteringsens resultat kommer att framdeles redovisas.

Hemmansklyfningar och afsöndringar fortgå; dock förekomma ofta rättgångar, genom hvilka klandras afsöndringar, som icke öfverensstämma med 1827 års författning. Under åren 1837—1841 hafva hos Kongl. Majts Befallningshafvande, för afgälds bestämmande, blifvit anmälde endast sex afsöndringar om tillsammans 46 tunn- och $\frac{1}{2}$ kappland, för hvilka afgälderna blifvit fastställda till 63 mans- och 43 qvins-dagsverken, 5 sk. och $\frac{1}{2}$ mark smör.

Fastighetsvärdet, som år 1836 var för fem åren nästföret, genom Pröfnings-Komitéens beslut, minskadt med ungefär en million R:dr Banko, har deremot under de sednare fem åren åter ökats med 764,790 R:dr. Tabellen visar ett missförhållande emellan masuguars värde och de af dem utgående statsbidrag, hvilket härrör deraf, att bergsmanshyttor vid taxeringar icke få sig åsatt annat värde, än det som är inbegripet i det för bergsmanshemman upptagna.

Laga skiften hafva blifvit verkställda i 140 skifteslag, utgörande 200½ mantal, hvilket visar ett fortfarande förtroende för skiftesverket, som också är ett verksamt medel till landets uppodling, enär landtmannen äggas till mera drift och omtanka genom föreställningen, att han nedlägger sitt arbete på den jord, som honom uteslutande tillhör och utan hinder af de olägenheter, som från en samfällighet i jordbruket äro oskiljaktiga. De utflytningar, som blifva en följd af laga skiften, hafva ock ett fördelaktigt inflytande på tomternes läge och bebyggande, derigenom att mera utrymme vinnas i byar, der åbyggnaderna vanligen äro tätt sammanträngda, till ökad afventyr vid eldsvådor.

Sjelfägande jordbrukare förhålla sig till brukare och arrendatorer, i allmänhet som 3 till 1.

23 mantal *posthemman* utgöra postföringen från 27 särskilda ställen, oberäknadt postens forslande medelst gästgifvareskjuts eller på beting från Askersund åt Carlsborg, från Örebro åt Linköping, emellan Örebro och Åtorp, från Nya Kopparberget till posthemmanet närmast Arboga, emellan Nora och Warnäs, emellan Lindesberg och Nora samt emellan Nya Kopparberget och Warnäs, äfvensom vissa tider Engelska snällposten.

Gästgifvaregårdarnes antal är 48, städernas deruti inberäknade.

Statsbidragen äro i den nu upprättade tabellen uppförda till belopp, som med 21,830 R:dr 26 sk. 11 rst understiger de i tabellen nästföret upptagna statsbidrag. Denna skiljaktighet i siffran härröver hufvudsakligast derifrån, att uti kostnaden för rustning och rotering förr ingått rusthållsstammars och augmenters anslagna räntor, hvilka nu till följd af Kongl. Maj:ts nådiga Bref af den 17 April 1828, äro från samma kostnad afdragna. Dessa räntor, anslagna till 335 rusthåll, uppgå till vid pass 58,000 R:dr, och, efter hvad tabellerna visa, hafva statsbidragen i sjelfva verket ökats med 22,162 R:dr, hvilken tillökning, till följd af stegrade spannmålspris, egentligen igenfinnes under rubrikerna ständiga räntor och clerecie-statens aflöning.

Knekte-rotefrihets-medel hafva, enligt 1826 års roterings-verk, under åren 1837—1840 utgått i medeltal med 3,443 R:dr, men för året derefter med 4,083 R:dr, deruti inberäknad vacance-afgift å hemman och lägenheter

inom bergslagsorter, i ordinarie roteringen ingångna enligt 1841 års sedermera ändrade roterings-verk.

Politi. För vidmakthållande af ordning och sedlighet hafva många församlingar å socknestämmor träffat öfverenskommelser med utsatta viten, å hvilka de begärt Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes fastställelse. Bland sådane öfverenskommelser må särskildt nämnas en församlings beslut att brännvin icke må vid auktioner derstädes utminteras, hvilket beslut, om det efterlefves och vinner mera allmän efterföljd, skulle afböja många oordningar vid auktioner, hvilka nu betraktas nästan såsom dansgillen eller lekstugor för kringboende tjenstehjon och ungdom.

Utom 2 *Provincial-läkare* har länets invånare att tillgå 8 läkare, hvilka, med undantag utaf en, äro i städerna stationerade. Flere af desse läkare äro för städernas och regementernes räkning ofta upptagne, så att för vissa orter, särdeles de från städer aflägsna, svårighet att få tillräcklig läkarevård kan uppstå; och fastän, enligt den år 1828 afgifne underdåniga Berättelse, † hemman inom Carlskoga socken redan då var donerad till boställe åt sockneläkare, har någon sådan ännu icke blifvit antagen.

År 1841 utgjorde examinerade *barnmorskors* antal i länet 36.

Länets *lazarett* och *kurhus* hafva gemensam lokal, förvaltning och läkarevård; men lazarettet, som icke har egna säkra tillgångar att påräkna, måste bero af det årliga bidrag, som dertill hittills blifvit lemnadt af de medel, hvilka inflyta till veneriska smittans hämmande.

Bland *hälsokällor*, som finnas, äro i synnerhet att nämna Loka, Porla och Adolfsberg, vid hvilken sistnämnde, belägen inom Örebro stads område, artificiella hälsovatten varit att tillgå.

För länets behof lönas en *djurläkare*, hvilken tillika är hofslagare vid Lif-Regementets Hussar-Corps; och hafva de trakter utaf länet, der denna Corps är förlagd, att i öfrigt påräkna djurläkarebiträde af de vid sqvadronerne anställde hofslagare.

Fattigförsörjning. Den af Högstsalig H. M. Konung Carl XIV Johan år 1813 grundlade anstalt för allmän fattigförsörjning inom länet har blifvit förvaltd fortfarande på samma sätt, som omförmåles uti den sist afgifna underdåniga Femårs-Berättelsen; och utgjorde fonden vid 1841 års slut 14,175 R:dr 40 sk. 2 rst. Banko.

Till beredande af mera speciel fattigförsörjning grundlades igenom subskription år 1814 å Högstsalig H. Maj:ts Konungens födelsedag den 26 Januari en *Krigsmans-Kassa* för Örebro Län, hvars under Kongl. Krigs-Collegii in-seende

seende ställde fond, primitift utgörande 1,500 R:dr och genom tillagd ränta ökad till 1,600 R:dr, vid 1841 års slut hade en räntebehållning af 113 R:dr 17 sk. 1 rst., sedan under året 13 pensioner utgått, de flesta beräknade till 8 R:dr hvardera.

Den egentliga fattigförsörjningen bestrides vanligen socknevis och i vissa församlingar inom Bergslagen rotevis. I en socken, Göthlunda, är fattigvården åter delad, särskild å frälse- och särskild å skattehemman. Också skilja sig en eller annan grufve- eller bruks-inrättning ifrån församlingarnes fattigvårds anstalter. Såsom ett väsendtligt bidrag till fattigförsörjningen inom Jernboås socken hafva Bergs-sexmannen Eric Ersson i Wassland och hans hustru år 1841 anslagit årliga räntan af 200 tunnor spannmål, som de skänkt för att genom sockne-magasinet utlånas.

Ordningen med gästgifverier och *skjutsväsendet* har icke undergått någon väsendtlig förändring; dock hafva på flera ställen, särdeles i Bergslagen, de skjutsskyldige visat böjelse för tillvägbringande af entreprenader å skjutsen, fastän dermed föga kommit till stånd, innan något resultat visat sig i anledning af Rikets sednast församlade Ständers i underdånighet gjorda hemställan om en allmän författning i ämnet.

Utom gästgifverierna voro år 1841 icke flere än två krogar å landet tillätne; dock saknas icke lönnkrogar, oaktadt de åtal, som emot deras idkare esomoftast anställas och leda till deras bestraffande.

Då, i afseende å *rofdjurs utödande*, skottpenningar, till följd af öfverenskommelser, dem Kongl. Maj:t genom nådigt Bref den 28 December 1832 godkänt, distriktvis uppbaras och utdelas af vissa ombud inom de flesta socknar, blifva intraderna till länets allmänna jakt-kassa ringa; men också är sällsynt att densamma affordras några skottpenningar. Kassans behållning utgjorde vid 1841 års slut 452 R:dr 39 sk. 11 rst.

Utom de *sparbanker*, som under rubriken ståder omförmälas, fortfar den år 1834 i Wiby socken inrättade sparbank, som, begagnad af mer än 250 insättare, utlånt ungefär 4,500 R:dr.

Sockne-magasiner äro uppgifna till ett antal af 40, hvartill kommer en af Bergs-sexmannen Eric Ersson i Wassland år 1841 gjord stiftelse, hvarigenom han till Jernboås socken skänkt ett nytt magasinshus med fond af 200 tunnor spannmål, hvaraf räntan, på sätt här ofvan i underdånighet är nämndt, kommer att utdelas till socknens mest behöfvande fattige. Beloppen af magasinens fonder äro olika. I Nya Kopparbergs socken utgjorde fonden år 1841 i spannmål 1,408 tunnor och anlitas med begärlighet af låntagare.

I sådesrikare orter deremot är förhållandet annorlunda, der delägarne i magasinerna vanligen äro förbundne, att, utan afseende å deras behof, om våren uttaga visst belopp och detsamma om hösten återbetala med ränta. Årliga besparingarne användas gemenligen till bestridande af kommunala utgifter, såsom aflöning åt barnalärare, barnmorskor samt någon gång till fattigförsörjning. Derigenom att tillgångarne sålunda användas för främmande ändamål, inträffar stundom ett missförhållande, i thy att delägarne i magasinerna icke alltid borde deltaga i de derifrån utgående utgifter efter samma proportion, som de hafva del i magasinet, särdeles der magasinerna äro grundade på aktieteckning till och med uteslutande af ett och annat hemman i församlingen. Under sådana förhållanden visar sig allt mer och mer liknoidhet för magasins-inrättningarne, såsom mindre gagneliga och nödvändiga, och fonderne vinna icke någon egentlig tillväxt.

Örebro Privat-bank, som år 1837 med nådigt tillstånd för tio års tid bildades af ett bolag, under solidarisk ansvarighet, till underlättande af allmänna rörelsen i Örebro och Skaraborgs Län, har sedermera fortsatt sin rörelse genom hufvud-kontor i Örebro, afdelnings-kontor i Mariestad och en kommissionär i Nora; och bankens låne-operationer medelst kreditif och diskontering gagna fortfarande orten och underlätta näringarna. Teckningsbeloppet var år 1841 ännu icke ökad utöfver 800,000 R:dr.

5:o Städerna.

Örebro stad, med en folkmängd af 4,227 enligt 1840 års qvinqvennitabell, hade året derefter 31 handlande med 37 betjenter, 106 handverkare med 82 gesäller och 146 lärlingar, 10 fartyg om nära 324 läster, ett boktryckeri, ett stilgjuteri, en snusfabrik, en bresilje-fabrik, en bomulls- och linnefabrik, ett tygtryckeri, en vaxduksfabrik, två spegelfabriker och fem färgerier. Nästan alla dessa näringar hafva varit i aftagande. Då antalet af handlande under 20 års tid ökats tredubbelt, utan att stadens handelsrörelse vunnit någon deremot svarande tillökning, särdeles sedan Bergslagens produkter nu mera icke ingå i densamma utan endast i staden uppläggas hos brukens kommissionärer, är lätt förklaradt, att de handlande i allmänhet icke hafva den utkomst som fordom. Ehuru den staden förunnade uteslutande rätt till fraktfart sjöledes till Stockholm icke upphörde förr än med år 1841, har ändock denna rättighet lidit intrång af två ångfartyg, som med lastpråmar i flera år gått emellan Stockholm och Örebro och, i auseende till deras snabbare

gång, företrädesvis blifvit anlitade för fraktgods, hvaribland äfven jern, oakadt den högre taxa, som på ångfartygen vanligen varit följd. Under femton år hafva fartygens antal till hälften förminskats, och, genom försummad muddring i ån emellan Hjelmaren och stadens lastageplats Scheböck, är att befara, att denna segelled inom kort tid icke vidare kan begagnas för andra fartyg än prämar, det enda sätt, som, i anseende till åstrandens sanka beskaffenhet, är användbart för frakten emellan lastageplatsen och fartygen, när dessa ligga uti sjön. Den liknöjdhet staden visar för farvattnets upp- muddring har till en del sin grund i föreställningen att, sedan segelfarten blifvit fri, ett beqvämare farvatten skulle hitlocka främmande fartyg och stadens sjöfart derigenom bringas till ännu sämre vilkor.

Kringliggande ortens laudtmannaprodukter fylla nästan två dagar i veckan stadens torg och vinna rask afsättning icke allenast till stadens, utan ock till Bergslagens behof, äfvensom för att, till afsalu i Stockholm, dit sjö- ledes fraktas, hvilken sistnämnde omständighet under sommarmånaderne visar sitt inflytande å prisen på viktualievaror.

Stadens intrader voro år 1841: behållne afgifter för marknadsstånd ungefär 1000 R:dr, gernings-ören 27 R:dr, källarfrihetsmedel 155 R:dr 39 sk. 9 rst., våg-, bro-, hamn- och mätarepenningar 1,562 R:dr 38 sk. 3 rst.

Kronotionde af stadens jord, 29 $\frac{1}{2}$ mantal, som tillförene utgått efter skylräkning, är nu mera, genom Kongl. Maj:ts nådiga Bref af den 8 Mars 1839, bestämd till 80 tunnor spannmål.

Främsta rummet bland härvarande inrättningar för undervisningen in- taga Carolinska högre Lärdoms- och Apologist-Skolorna, hvilka nu i 11 år begagnat ett gemensamt lärohus, byggdt af sten för en kostnad af 26,000 R:dr Banko, dertill bidrag blifvit lemnade utaf Högstsalig H. M. Konung Carl XIV Johan 5,000 R:dr och af Handlånden G. A. Broms 666 R:dr 32 sk. samt af Strengnäs Stifts Läroverks allmänna byggnads-kassa 11,333 R:dr 16 sk. År 1840 ökades lärarnas antal från 8 till 12, derunder inbegripne lärare i gym- nastik, teckning samt sång och musik. Lärjungarnes antal, som var 209 vårterminen 1837 och 237 höstterminen 1841, har i medeltal uppgått till 214, deraf en tredjedel tillhörande staden. Fonder äro utaf enskilde gifna till förbättrande af lärares lönevilkor och till stipendier åt ungdomen, oberäknadt 4 stipendier, som i flera år utgått ur Högstsalig H. Maj:ts hand- kassa. Gymnastikhus är utaf ett aktiebolag uppfördt å skolans tomt och år 1840 till ungdomens fria begagnande upplätet. Till aflöning åt simlärare är från anonym hand skänkte 33 R:dr 16 sk., men simskola är ännu icke in- rättad.

Uti en år 1818 utaf Commerce-Rådet C. G. Broms och Handlanden Johan Daniel Broms skänkt byggnad äro inrättade två särskilde Lancasterskolor för fattiga barn, den ena för gossar och den andra för flickor. I goss-skolan, som har en fond af 3,273 R:dr 16 sk. och en donation af 6 tunnor råg årligen, undervisas flere än 100 lärjungar. Uti flickskolan, grundlagd utaf stadens fruntimmer och sedermera ihågkommen med flere donationer, undfå vid pass 70 barn årligen undervisning och till någon del äfven kläder. Dess fond utgjorde vid 1841 års slut 3,502 R:dr.

Genom subskription har småbarnsskola blifvit år 1840 stiftad och sedermera underhållen. Utaf 20 till 40 barn, som der äro intagna, njuta en del både undervisning och föda utan afgift.

För sjukvården finnas stadsläkare, chirurg och flera barnmorskor; hvarförutan regements- och enskildt praktiserande läkare äro i staden bosatte.

Den för stadens fattigvård verksamaste inrättning är det af ålder så kallade arbetshuset med en af Kongl. Maj:t i nåder donerad byggnad af sten, egentligen användt såsom barnuppföstrings-anstalt, der intill år 1832 barn, till ett antal af 40 högst 60, underhöllas och sysselsattes. Efter den tiden hafva endast några få, om 6 till 8 års ålder, blifvit på stället uppföstrade, och de öfriga utackorderats till vård hos välkändt folk, till det mesta på landet. Genom besparing i omkostnaderne, som deraf uppkommit, har tillfälle beredts att årligen underhålla vid pass 100 barn, hvilkas uppföstran å landet, der de ofta såsom fosterbarn eller tjenstehjon qvarstadna, visat ett fördelaktigt inflytande å deras moraliska och fysiska bildning. Lediga rum i arbetshusets lokal äro upplåtna åt småbarnsskolan och dess lärarinna. Arbetshusets fond har uppkommit genom donationer och blifvit ökad, dels genom årlig uttaxering af vid pass 500 R:dr och dels genom kännbara afgifter, hvilka, i enlighet med Kongl. Maj:ts nådiga bref den 27 April 1809, ännu utgå till viss procent af fastighets köpeskillingar, af auktionsmedel, af bo-uppteckningsbehållning och af testamenten. Utgifterna hafva i medeltal uppgått till 2,462 R:dr årligen, och fonden utgjorde vid 1841 års slut 7,739 Rdr.

Den så kallade November-kassan, grundlagd genom enskilda samman-skott och donationer för att uppföstra barn af pauvres honteux, lemnar årligen understöd åt ungefär 15 barn. Dess fond, som vid 1836 års slut utgjorde 5,700 R:dr, har under påföljande fem åren ökats till 8,122 R:dr.

Under stadens egentliga Fattigvårds-Direktions disposition äro fastigheter och kapital, som af enskilda blifvit gifna.

Hvad afkastningen af dessa tillgångar, jemte andra intrader, ej förskär till fattigkassans utgifter, nära 4,000 R:dr, för fattighus-personalens och an-

dra fattighjõns försörjning, fylles genom uttaxering, vanligen uppgående till 1,500 R:dr.

Uti sparbanken i Örebro, som äfven är tillgänglig för kringliggande landsbygd, hade vid slutet af 16:de förvaltningsåret 1841, 622 deponenter en innestående behållning af 36,316 R:dr 5 sk. 8 rst.; och voro de till arbetsklassen hörande deponenter, ungefär halfva antalet, delaktige uti insättningarne för vid pass 40½ procent. Sparbankens egen fond hade en behållning af 1,818 R:dr 4 sk. 11 rst. samt en för tjenstehjõns belõning särskildt afsatt fond 230 R:dr 41 sk. 10 rst., sedån under året två tjenstehjõn blifvit för flerårig trogen tjenst belõnade.

Stadens väl ordnade brandväsende har vunnit kraftigt biträde af en frivillig brand-korps, som varit i verksamhet, i öfverensstämmelse med nådigt reglemente, som Kongl. Maj:t redan den 14 Februari 1835 täckts fastställa.

I *Askersund*, med en folkmängd af 960 enligt sista qvinqvennii-tabell, finnas 21 handlande, af hvilka nio hålla öppna bodar och de öfriga sysselsätta sig med mältning och någon spannmåls- samt spikhandel. Handverk drifvas af 39 mästare, 13 gesäller och 19 läringar. Stadens handel är i aftagande, och ännu mer öfverklagas handtverkeriernas förfall; hvilket till stor del tillskrifves intrång af handlande och handtverkare å landet. Sjöfart idkades under åren 1837—1841 med tre fartyg, af hvilka likväl, i anseende till saknad fraktförtjenst, numera endast ett är bibehållet. En del varor, som från Götheborg reqvireras, fraktas landvägen från Wenerns hamnar med mindre kostnad, än som vore förenad med begagnande af Götha Kanal. Hamn-, bro-, våg- och mätarepenningar hafva till staden ingått till så ringa belopp, att de icke förslagit till underhåll för betjening och byggnader, som staden håller för handeln och sjöfarten; dock hafva stadens vilkor i detta afseende blifvit förbättrade genom taxa för berörde afgifter, som Kongl. Maj:t täckts år 1841 i nåder fastställa. Gerningsören åtnjuter staden från Sundbo härad till inskränkt belopp. Källarfrihetsmedel uppgå till 41 R:dr 42 sk. banko. Under det stadsmanna-näringsen aftynar, egnar borgerskapet sig å jordbruket dels å egna kringliggande hemman och dels å den till staden donerade jord, 1½ mantal.

Staden lönar läkare och betjenas dessutom af två barnmorskor.

Såsom läroanstalter räknas den, i anledning af dess stiftelse år 1812, så kallade Prins Oscars elementar-skola, der omkring 40 gossar, större delen tillhörande kringliggande landsbyggder, undervisas af två lärare, till hvilkas aflõnande bidrag utgått från Högstsalig H. M. Konungens hand-kassa, samt en flickskola med 10 till 12 elever.

I början af 1841 öppnades i staden en sparbank, som begagnats, ehuru måhända minst af arbetsfolk och tjänstehjon; och år 1839 bildades en frivillig brand-corps.

Nora, hvars folkmängd enligt 1840 års mantalslängd utgjorde 766, har i det närmaste bibehållit sin handel på dess förra ståndpunkt, oaktadt den handelsrörelse, som bergsmän, till följd af vunna och till en del öfverskriddna rättigheter, idkat. Handtverkerierna, som deremot mera synbart lida, sysselsatte år 1839 25 mästare, 13 gesäller och 19 lärlingar. En margarinljusfabrik har blifvit anlagd, men icke kommit riktigt i gång.

Kämmners-rätten derstädes har, i följd af Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 14 December 1841, nu mera upphört och den lön på stat, som förr utgått till Kämnars-Rättens ordförande, blifvit anslagen till förökning af borgmästarens lönevilkor.

Staden åtnjuter icke andra inkomster än 30 R:dr i gerningsören samt 83 R:dr 36 sk. 9 rst. källarfrihetsmedel.

En i *Nora* år 1836 öppnad sparbank hade redan tredje året på mera än 200 motböcker en insättningsfond af 4,552 R:dr 9 sk., hvilken fyra år sednare hade ökat sig till mer än dubbelt.

Hälsövrden besörjes af Provincial-Läkare, som är i staden stationerad.

I staden finnes skola, för hvilken, genom betydliga enskilda bidrag och gåfvor, blifvit uppförd en prydlig stenhusbyggnad, som förlidet år 1843 på vanligt sätt invigdes. Dessutom är en småbarnsskola inrättad och underhålles af enskildes frikostighet.

Uti *Lindesberg*, der folkmängden är ungefär lika som i *Nora*, idkas handel i fem öppna krambodar. Stadens ursprungliga handel med bergsmannaprodukter är i aftagande, ehuru transporten ifrån *Lindes* så väl som *Nya Kopparbergs* bergslag är underlättad genom farvattnet i sjöarne *Råsvalen* och *Lindessjön* samt den farbara å, som dem sammanbinder. Tillförseln af spannmål från landslagen tilltager, och en del af stadens invånare egna sig uteslutande åt jordbruket, som nästan fyller stadens spannmålsbehof samt till och med lemna tillfälle till årlig afsättning af hö och halm åt bergslagen.

Handtverkerierna, hvilkas tillstånd icke anses hafva under åren 1837—1841 försämrats, idkades år 1839 af 19 mästare med 9 gesäller och en lärling. Verkstäder saknas i flere professioner, såsom gördelmakare, svarfvare, tenngjutare, bleck- och plåtslagare, guldsmeder, sockerbagare, sadelmakare samt tunnbindare med flere; och personer, som sökt att i staden drifva dessa handtverk, hafva, i brist af utkomst, måst derifrån afstå.

Stadens inkomster äro: anslagne hemmansräntor, hemmans- och hjälpskatt, källarfrihetsmedel, våspenningar och gernings-ören, till belopp icke uppgifne.

Läkare och barnmorskor finnas med aflöning af staden samt kringliggande bergslag. Tillförene har staden också gemensamt med bergslagsförsamlingen haft publik skola, hvilken efter sednare reglering nu mera endast är stads-skola med en lärare. Örebro Slott i Lands-Kansliet den 27 Juni 1844.

E. J. BERGENSCHÖLD.

J. F. Stenqvist.

G. Hökerberg.

